

<http://www.bl.msu.ac.th/bailan/vanagum/vanagum.asp>

คนพาราณสีกินปลาร้า

ในสมัยของพระพุทธเจ้าพระนามว่า ตัตตาคารา (ล.° ตัณฑังการ) มีพระราชอาองค์หนึ่ง พระนามว่าพรหมทัต มีมเหสีพระนามว่าวรุณวดีราชเทวี ปกครองเมืองพาราณสีด้วยทศพิธราชธรรม

ยังมีหมู่บ้านแห่งหนึ่งชื่อว่าปาจินคาม ตั้งอยู่ริมฝั่งน้ำ มีประมาณ ๓๐๐ หลังคาเรือน มีนายกวานบ้านหรือหัวหน้าหมู่บ้านชื่อว่าดาแสนไช มีภรรยาชื่อว่านางบัวไช มีลูกชายคนหนึ่งชื่อว่าท้าวบัวพันชั้น เมื่อท้าวบัวพันชั้นอายุได้ ๑๖ ปี ดาแสนไชก็ตายจากไป หลังจากนั้นนางบัวไชก็ไปสู่นางบัททุมมาเป็นภรรยาท้าวบัวพันชั้น อยู่กินกันมาได้ ๖ ปีก็ยังไม่มียูก นางบัวไชจึงบอกให้อธิษฐานขอลูกจากเทวดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ด้วยแรงอธิษฐานของนางจึงร้อนไปถึงพระอินทร์ แล้วพระอินทร์จึงทรงพิจารณาหาเทวดาผู้ที่จะสิ้นอายุขัย ก็พบว่ามิเทพบุตรคนหนึ่งซึ่งเป็นหน่อพุทธรังษากุโรโหสิสัตว์กำลังจะสิ้นอายุขัยจะจุติลงไปเกิดในโลกมนุษย์ พระอินทร์จึงเสด็จไปเชิญเทพบุตรนั้นลงไปเกิดในครรภ์ของนางบัททุมมา เทพบุตรนั้นก็รับแต่โดยดี และก่อนที่จะลงไปเกิดในโลกมนุษย์พระอินทร์ได้ส่งเทพธิดา ๔ นางลงไปเกิดพร้อมกัน และได้มอบของขวัญให้แก่เทพธิดาทั้ง ๔ นางลงไปเกิดด้วยดังนี้คือ ได้มอบงาช้างทิพย์คู่หนึ่งพร้อมทั้งแหวนถ้ำมรงค์ให้แก่นางมาสเทพธิดา มอบงาช้างแก้วให้แก่นางพยฆราชกัญญาเทพธิดา มอบดาบสีคันไชให้แก่นางสีหาราชกัญญาเทพธิดา และมอบข้อมือวิเศษให้แก่นางคชทุภราชกัญญาเทพธิดา

ขณะที่ลงมาเกิดพอลงถึงกลางท้องฟ้าเทพบุตรและเทพธิดาทั้ง ๕ คนก็ถูกลมพัดให้ไปเกิดคนละแห่ง กล่าวคือนางมาสเทพธิดาลงไปเกิดในครรภ์ของนางโมลีราชเทวีมเหสีของพระยาตมวังฟ้าส่วนกษัตริย์เมืองราชคฤห์ นางพยฆราชกัญญาเทพธิดาลงไปเกิดในท้องของนางเสื่อโครัง นางสีหาราชกัญญาเทพธิดาลงไปในท้องของนางราชสีห์ นางคชทุภราชกัญญาเทพธิดาลงไปเกิดในท้องของนางข้าน้ำ

นางทั้ง ๔ มีรูปโฉมผิวพรรณงดงามมาก ส่วนเทพบุตรได้ลงไปเกิดในครรภ์ของนางบัททุมมา ณบ้านปาจินคาม เมืองพาราณสี มีนามว่า บุชบา เมื่อท้าวบุชบาอายุได้ ๗ ปีท้าวบัวพันชั้นและนางบัททุมมาก็ตายจากไป ท้าวบุชบาจึงเป็นกำพร้าอยู่กับย่าเพียง ๒ คนโดยมีชีวิตอยู่อย่างลำบากยากจน

อยู่มาวันหนึ่งท้าวกำพร้าบุชบาลงไปอาบน้ำที่หนองน้ำเห็นคนตกเบ็ดได้ปลามากมาย จึงอยากจะตกเบ็ดกับเขาบ้าง จึงไปอ้อนวอนย่าให้หาเบ็ดให้ เพราะความยากจนแม้สักว่ามีดจะผ่าฟันก็ยังไม่มีย่าจึงห้ามไว้ แต่ท้าวกำพร้าบุชบาก็ยังอ้อนวอนอยู่ จนในที่สุดย่าก็ไปค้นหาของที่พอจะมีค่าบ้างและได้เห็นกระดิ่งทอง ๓ ลูกจึงเอาไปขอแลกเบ็ดกับเด็กชาวบ้านแล้วท้าวกำพร้าบุชบาก็ไปตกเบ็ดได้ปลาหม่อมมากมายแล้วจึงหอบกลับบ้านเอามาทำเป็นอาหารกินที่เหลือก็เอามาทำปลาร้าไว้เพื่อแลกและขายเลี้ยงชีวิต

วันหนึ่งได้ฝากพ่อค้าสำเภาไปขายที่เมืองหล้าน้ำ พอไปถึงเมืองหล้าน้ำพ่อค้าเปิดไหปลาร้าเพื่อเอาไปขาย แต่ปลาร้ามีกลิ่นเหม็นมากจึงไม่มีคนซื้อ พอถึงตอนกลางคืนพระอินทร์ได้เอาปลาร้าทิพย์ลงมาจากสวรรค์มาใส่ไว้แทน กลิ่นปลาร้าทิพย์หอมฟุ้งกระจายไปทั่วเมือง พอวันรุ่งขึ้นพ่อค้าสำเภาเปิดไหแล้วชิมดูปรากฏว่าปลาร้านั้นมีรสชาดีอร่อยมากจึงปรึกษากันว่าจะนำไปถวายพระราชามือเมืองหล้าน้ำเท่านั้นจึงจะเหมาะสม จึงนำไปถวายพระราชแล้วกลับมาขายของตามเดิม ฝ่ายพระราชามือเมืองหล้าน้ำจึงให้พวกมหาดเล็กเปิดดูแล้วกลิ่นก็หอมฟุ้งระยิบระยับไปทั่วเมืองแล้วจึงชิมดู ปลาร้ามีรสชาดีอร่อยมาก

พระราชามือหนึ่งน้ำจึงให้พวกมหาดเล็กควักปลาร้าออกแล้วให้เอาแก้วแหวนเงินทองใส่ไว้แทนและเอาปลาร้าปกปิดไว้ข้างบนแล้วปิดไหไว้ดังเดิม วันต่อมาพวกพ่อค้าขายของหมดแล้วจึงมาทูลลาพระราชามือหนึ่งให้เอากลับคืนไปให้ท้าวกำพราเสีย พ่อค้าสำเภาเข้าใจว่าพระราชาดริสจริง จึงไม่ได้เปิดดู พอกลับมาถึงบ้านจึงไปบอกให้ท้าวกำพราเอาไหปลาร้ากลับคืนไป ท้าวกำพราจึงเอาไหไปเก็บไว้ที่บ้านโดยไม่ได้เปิดดู จนเวลาผ่านไป ๓-๔ ปี พ่อค้าสำเภาไปขายของที่เมืองราชคฤห์ ท้าวกำพราจึงฝากปลาร้าไหเดิมไปขาย พอไปถึงเมืองราชคฤห์ก็เอาปลาร้าไหนั้นไปถวายพระยาตุ้มวังฟ้าส่วน หลังจากพวกพ่อค้าสำเภาลงมาจากปราสาทพระยาตุ้มวังฟ้าส่วนก็ให้พวกมหาดเล็กเปิดดูไหปลาร้า นั้น พอหยั่งมือลงไปประมาณข้อมือหนึ่งก็พบแก้วแหวนเงินทองมากมาย จึงทรงดำริว่าไหปลาร้านี้มีไชของคนธรรมดา น่าจะเป็นของคนผู้มีบุญญาธิการ และทรงดำริว่าจะยกนางมาสให้แก่เจ้าของไหปลาร้า นั้นจึงประชุมเสนาอำมาตย์แล้วให้หมอโหรมาทำนายดวงชะตาของเจ้าของไหปลาร้า จึงรู้ว่าท้าวกำพราเป็นผู้ที่มีบุญญาธิการและเป็นคู่ครองของนางมาสที่ลงมาเกิดจากสวรรค์ด้วยกัน จึงตัดสินใจยกนางมาสให้โดยให้นางมาสเข้าไปอยู่ในางข้างที่พญาคูที่ลงมาเกิดจากสวรรค์ พร้อมกับนางมาสพร้อมด้วยแก้วแหวนเงินทองมากมายแล้ว เมื่อพวกพ่อค้าสำเภาลากลับเมืองก็ให้พวกพ่อค้าสำเภาเอางาช้างคู่หนึ่งไปฝากท้าวกำพราบูชาเป็นค่าปลาร้า

เมื่อพวกพ่อค้าสำเภากลับไปถึงเมืองพาราณสีแล้วก็ไปบอกให้ท้าวกำพราแบกเอางาช้างคู่หนึ่ง ท้าวกำพราดีใจมากจึงรับมาหามงาช้างพร้อมกับยา แต่งาช้างหนักมากต้องใช้คน ๗-๘ คนจึงจะหามได้ เนื่องจากมีเพียงแค่นี้ ๒ คนคือยาและหลาน นางบัวไขผู้เป็นย่าจึงให้ท้าวกำพราบูชาอธิษฐานว่าถ้าเป็นผู้ที่มีบุญญาธิการจริงก็ให้ยกงาช้างได้โดยง่าย แล้วท้าวกำพรา ก็อธิษฐานและยกงาช้างนั้นขึ้นบำหามไปถึงฝั่งน้ำได้โดยง่าย แต่พอจะหามไปบ้านงาช้างนั้นก็กลับหนักอีก ท้าวกำพราจึงอธิษฐานในงาช้างหม่นเวียนไปในทิศที่จะอยู่แล้วมีความสุขความเจริญ แล้วงาช้างก็เวียนเคลื่อนไปในด้านทิศเหนือไปหยุดอยู่ตรงระหว่างช่องหินแห่งหนึ่งก็มีดค่าพอดี แล้วทั้งยาและหลานก็เฝ้างาช้างคู่หนึ่ง ด้วยความเหนื่อยและความหิวยาและหลานก็พากันนอนหลับไป

ขณะที่ยาและหลานนอนหลับอยู่นั้น นางมาสก็ออกจากงาช้างมาเนรมิตกระท่อม เอาอาหารทิพย์ออกมาจัดเตรียมไว้และจุดไฟให้สว่าง ยาและหลานตื่นขึ้นมาเห็นอาหารก็ไม่ยอมกิน เพราะคิดว่าคนที่จัดเตรียมอาหารไว้ให้มันต้องการจะฆ่าหรือไม่กี่ปรับสินไหมจึงนอนหลับ นางมาสก็ออกมาอุ้มเอานางบัวไขและท้าวกำพราขึ้นไปนอนบนกระท่อมและห่มผ้าให้แล้วก็เข้าไปอยู่ในางข้างตามเดิม

วันรุ่งขึ้นยาและหลานจึงไปเก็บข้าวของที่บ้านเพื่อมาอยู่เฝ้างาช้าง พอมาถึงก็มีคนจัดเตรียมอาหารไว้ให้อีก ด้วยความหิวทั้งยาและหลานจึงกินจนอิ่มแล้วก็มิดค่าและนอนหลับไป

วันต่อมาท้าวกำพราใช้อุบายเพื่อจะแอบดูคนที่มาจัดเตรียมอาหารไว้ให้โดยบอกให้ยาไปตักน้ำ แล้วตนเองก็แอบซุ่มอยู่พุ่มไม้ พอเห็นนางมาสออกมาจากงาช้างเก็บกวาดกระท่อมอยู่ จึงรีบวิ่งไปจับแขนนางมาสเอาไว้ แล้วถามความเป็นมาทุกอย่างต่อจากนั้นทั้ง ๒ ก็อยู่กินเป็นสามีภรรยา กัน หลังจากนั้นมาทั้ง ๓ คนก็อยู่ด้วยกันอย่างมีความสุขในกระท่อมกลางป่านั้นโดยไม่ได้ไปขอข้าวปลาอาหารเสื้อผ้ากับชาวบ้านอีกต่อไป

เวลาผ่านไปหลายเดือน ชาวบ้านป่าจินตคามไม่เห็นยาและหลานทั้ง ๒ มาขอข้าวปลาอาหารเหมือนเดิมตั้งแต่ไปอยู่เฝ้างาช้าง จึงได้ส่งคนไปสืบดูจึงรู้ว่าคนทั้ง ๒ ยังมีชีวิตอยู่และท้าวกำพรายังมีภรรยาที่มีรูปโฉมงดงามราวกับเทพธิดา

ข่าวความงามของนางมาสก็แพร่กระจายไปถึงพระกรรณของพระยาพรหมทัตว่า ท้าวกำพราบูชาซึ่งอยู่กระท่อมกลางป่ามีภรรยาสวยราวกับเทพธิดา เพราะราคะตัณหาเข้าครอบงำพระยาพรหมทัต อยากได้นางมาสมาเป็นพระเทวี จึงวางแผนอุบายเพื่อจะฆ่าท้าวกำพราบูชา โดยการให้ท้าวกำพราบูชาไปเอาน้ำนม

เสือโคร่ง นำนมราชสีห์ และนํานมช้างนำตามลำดับเพื่อเอามาเป็นยาอายุวัฒนะ ท้าวกำพรัาก็สามารถหามาได้ทุกครั้ง และได้ภรรยาเพิ่มทุกครั้ง คือนางพยฆราชกัญญา นางสีหาราชกัญญา และนางคชทกษราชกัญญาตามลำดับ

เมื่อกำจัดท้าวกำพราไม่สำเร็จ พระยาพรหมทัตจึงปรึกษากับเสนาอำมาตย์ผู้ใกล้ชิดเพื่อคิดหาอุบายใหม่ พวกเสนาอำมาตย์จึงกราบทูลให้พระยาพรหมทัตใช้ให้ท้าวกำพราไปเยี่ยมญาติที่ตายไปสู่ปรโลก และให้เอาวัตถุเข้าของมาเป็นหลักฐานด้วย โดยให้มาถึงภายใน ๓ วัน ถ้าไม่ไปก็จะฆ่า ถ้าไปแล้วไม่ได้วัตถุเข้าของมาเป็นหลักฐานก็จะฆ่าเหมือนกัน

ด้วยสติปัญญาของนางมาสช่วยคิดกลอุบายให้ นางให้ท้าวกำพราหาเอาวัตถุเข้าของที่เอามาจากงาช้างเข้าไปแอบซ่อนอยู่ในป่าครบ ๓ วันแล้วจึงหาออกมา ส่วนนางก็เอาขี้ผึ้งมาปั้นเป็นหุ่นท้าวกำพรา นอนไว้บนกระโจมและเอาผ้าห่มไว้ เมื่อถึงวันที่ ๓ พวกเสนาอำมาตย์ก็มาติดตามข่าวคราวของท้าวกำพราจึงเห็นเหตุการณ์ทุกอย่าง คือเห็นท้าวกำพราอนอนนิ่งอยู่บนกระโจม เห็นนางทั้ง ๔ เอาหุ่นขี้ผึ้งไปเผาบนกองฟืน

เมื่อครบสามวัน ท้าวกำพรัาก็หาบเข้าของออกมาจากป่า พวกเสนาอำมาตย์หลงเชื่อ จึงก็พาท้าวกำพรานำเอาหาบเข้าของไปถวายแก่พระยาพรหมทัต พระยาพรหมทัตก็หลงเชื่อและอยากจะไปเยี่ยมญาติบ้างจึงถามทางไปกับท้าวกำพรา ท้าวกำพราบุษบาจึงหลอกว่าต้องให้คนมัดมือมัดเท้าแล้วให้จุดไฟเผา ก็จะไปถึง เพราะบาปกรรมอันหยาบช้าพระยาพรหมทัตถูกโมหะเข้าครอบงำจึงหลงเชื่อคำของท้าวกำพราโดยทำตามทุกอย่างและก็ถูกไฟเผาตายในที่สุดพร้อมกับพวกเสนาอำมาตย์ชั่วที่ให้คำปรึกษาในการทำชั่ว

หลังจากพระเจ้าพรหมทัตสิ้นพระชนม์ พวกเสนาอำมาตย์ที่ดีจึงเสียดายราชรถเพื่อหาพระราชอาศน์ใหม่ ราชรถไปเกยที่กระโจมท้าวกำพรา ในที่สุดท้าวกำพราบุษบาก็ได้ครองเมืองพาราณสีแทนพระยาพรหมทัต ไพร่ฟ้าประชาชนก็อยู่อย่างสงบสุขร่มเย็น

กล่าวถึงพระยาสุริยวงศาจักรวรรดิเมืองตักสิลานคร ทรงกรี๊วโกรธพระยาตัมวางฟ้าส่วนที่มอบนางมาสไปให้เป็นค่าปลาร้าท้าวกำพรา เพราะเมื่อครั้งที่ตนแต่งทูตและบรรณาการไปสู่ขอนางมาสไม่ยอมยกให้ โดยให้เหตุผลว่าจะให้อยู่ปกครองเมืองแทน พระยาสุริยวงศาจึงยกทัพไปเมือง ราชคฤห์เพื่อจะฆ่าพระยาตัมวางฟ้าส่วน พระยาตัมวางฟ้าส่วนแต่งทัพออกไปสู้รบแต่ก็แพกลับมา จึงให้เชิญพระยาชีปะเตชา เจ้าแห่งผีแมนดาทอก ซึ่งอยู่ยอดเขาเขาคันธมาชช่วยรบ แต่ฤทธิ์เดชของพระยาชีปะเตชา กับพระยาสุริยวงศาเท่าเทียมกันไม่มีใครแพ้ไม่มีใครชนะ พระยาชีปะเตชาผีแมนดาทอกจึงบอกให้พระยาตัมวางฟ้าส่วนส่งคนไปเชิญพระยากำพรา มาช่วยรบและพระยากำพรา ก็มาช่วยสู้รบและสามารถปราบพระยาสุริยวงศาได้ โดยพระยาสุริยวงศาได้ยอมแพ้และได้แต่งเครื่องบรรณาการมาขอขมาแล้วทั้ง ๒ พระองค์ก็ได้สาบานเป็นพี่น้องกัน หลังจากบ้านเมืองสงบสุขแล้วพระยากำพรา ก็ลากลับเมือง ต่อมาพระยากำพราออกเทศนาสั่งสอนเสนาอำมาตย์ให้หมั่นทำทานรักษาศีล ๕ และเสด็จไปโปรดมนุษย์ตามเมืองต่างๆ ทั่วชมพูทวีป

ต่อมาพระยากำพราได้บุตรธิดา ๔ คน ได้จัดให้อภิเษกสมรสกันระหว่างพี่น้องแล้วมอบราชสมบัติให้แก่พระโอรสองค์โตซึ่งเป็นลูกของนางมาส และให้พระโอรสองค์รองเป็นอุปราชแล้วพระยากำพราบำเพ็ญศีลทานภาวนาตลอดชีวิตแล้วจุติตายไปเกิดบนสวรรค์ชั้นดุสิต